

Az Ararát titkai

Világjáró vándortárlat Örményországból

„Az örmények magyarabbak a magyaroknál is” – tartja a régi, erdélyi közmondás, és ezt magam is tanúsíthatom, saját családi tapasztalataim alapján. Noha a Szilágysomlyón (Șimleul Silvaniei) élő Duna-család tagjai közül egyik unokafivérem orosz orvosnőt vett feleségül, unokahúgom pedig nagyváradi román ügyvédhez ment férjhez, római katolikus vallásukhoz és második anyanyelvükhöz szívósan ragaszkodnak. Amint a *budapesti Károly-palotában 2002. július elejétől október végéig látható vendég-kiállításon* vetített dokumentumfilmek egyikéből kiderül: a XIV. század folyamán jelentős örmény közösség települt meg Moldvában, a török-tatár elől menekülve. Az Európa keleti kereskedelmi útjai mentén nevelt marhacsordákat hajtották fel Bécsig. Üzleti érzéküket később más területeken is kamatoztatták, így jelentős jövedelmekre tettek szert, és tehetős polgári rétegük alakult ki. Erdélyben a XVII. század közepétől telepedtek meg, miután Apafi Mihály fejedelem 1672-ben népes csoportot hívott be Moldvából. Az akkori örmény kolóniák Székelyföldön Csíkszépvízen és Gyergyószentmiklóson jöttek létre, míg az erdélyi Mezőségeen Szamosújvár (Someșeni) lett a központjuk. Utóbbi helyen rövidesen megépítették a diaszpórában élő örménység legnagyobb templomát, az akkoriban Európa-szerte divatos barokk stílusban. Az örmény diaszpóra tevékenyen támogatta az 1848-as forradalmat és az azt követő szabadságharcot is: Czecz János tábornoktól kezdve az aradi vértanúk között kivégzett Lázár Vilmosig és Kiss Ernőig. A későbbiekben az erdélyi és magyarországi örmények nemcsak nevükben, hanem nyelvükben is fokozatosan és önként beleolvadtak az itteni magyarságba. A budapesti Arménia Népe Kulturális Egyesület, valamint az itteni Örmény Kulturális és Információs Központ életében is új lendületet hozhat az „Örményország kincsei – Titkok az Ararátról” elnevezésű, reprezentatív tárlat, amelynek fontosságát Mádl Ferenc köztársasági elnök megnyitó beszéde is hangsúlyozta.

A sokezeréves válogatás Athén, Párizs, a Vatikán és London után érkezett a magyar fővárosba. A legkorábbi faragott kövek a Kr.e. 7–5. évezredből valók és műves kimunkálásukban fejlett kézművességre utalnak. Valamivel fiatalabbak (Kr.e. 4. évezred) a női idolkok, valamint a férfi harcosok figurái, mint ősi termékenység-szimbólumok. A későbbi fegyverek, íjak, pajzsok és övpáncélok nemcsak az iparosok kezűességét dicsérik, hanem az örménység hétköznapijaira, az akkori társadalmi tagolódására egyaránt utalnak. Amint a kiállításon az 1960-as évek elejétől készült fekete-fehér dokumentumfilmen is láthatjuk, a Szeván-tó melletti Löcsasen mocsarából értékes kerámiák és bronz tárgyak kerültek felszínre a régészetileg feltárt egykori temetkezési helyekről. Teljes életnagyságban kiállítot-

ták az iszaptól szinte feketére szenesedett, 3500 éves szekeret, amelynek állatalakos és emberfigurás bronz dísz-plasztikáit arasznyi méretekben, külön tárlókban csodálhatjuk meg.

A bibliai legenda szerint Noé bárkája az Ararát hegyén feneklett meg az özönvíz apadása után. Az viszont történelmi tény, hogy az örménység elsőként keresztelkedett ki a pogány hitből. Az 1700 éves örmény kereszténység megannyi remeklése is megsemmelhető a kiállításon. Az örmény kultúra végvárai, az eldugott hegyi kolostorok évszázadokon át a hatalmas birodalmak ütközési zónájában voltak. Ezen a sokat szenvedett vidéken a kereszténység és az anyanyelv jelentette az identitás-tudatot a perzsa, a bizánci, az arab vagy a török hódítások véres háborúi közepette. Ezért nézzük meg hatottan a szeváni kolostorból származó, aprólékosan faragott, gazdagon díszített faajtót éppúgy, mint a reliefekkel burjánzó oszlopfőt, avagy a bőrrel kombinált, szintén fából faragott könyvvállványt, amelyre a bibliát helyezték a templom közepén. Az Aniban készült templomi fényképfelvételek mellett a Dvinben talált mázas cserépedények mesebeli állatalakjai és emberábrázolásai is a pogány hiedelemvilág szívós továbbéléséről tanúskodnak.

A középkori keresztény korszaktól a XIX. századi valóságos kegytárgyakig sorakoznak az egyházművészeti ritkaságok a Károlyi-palota emeleti dísztermeiben. Selyem, brokát vagy bársony alapon – a tarkabarka fonalak mellett – arany- s ezüstszálakkal is átszőtt, színes ékkövekkel vagy gyöngyökkel is kivarrott falikárpitok, előfüggönyök, miseruhák és egyéb szertartási kellékek váltják egymást, pompás kivitelben. A bibliai jelenetek történelmi emlékekkel vegyülnek.

Nagyanyámtól hajdan azt tanultam, hogy egy kézimunka valódi értékét a fonákján lehet lemérni: minél szakértőbb volt a hímzés készítője, annál szebben elvarrott még a hátoldala is a textíliának. Nos, ez jutott eszembe a tárlat egyik részlegén, ahol az ezüst- és aranszálakkal, valamint selyemfonalakkal áttört, fátyolszerűen áttetsző oltárterítőt alulról is megvilágították a vitrinben, akár csak a tarkabarka féldrágakövekkel, igazgyöngyökkel kirakott keresztet. Bátran teheték, mert a remeklések színe-visszája szinte egyenlőképpen szép és letisztázott. Manapság javarészt török fennhatóság alá kerültek vagy más országhatárok mögé szorultak azok az ősi örmény földterületek, amelyek közül az „ezeregy templom vidékét” puritán fotográfiákon láthatjuk, miközben régi örmény melódiák édes-bús dallamai és tüzes ritmusok búcsúztatnak bennünket a különleges összeállítás végén.

Wagner István